

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Handreiking omgaan met desinformatie

Voor (mede)overheden

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Wat is desinformatie?	3
2.1	Wat is het verschil tussen desinformatie en misinformatie?	3
2.2	Desinformatie is als fenomeen niet verboden	4
2.3	Hoe wordt desinformatie verspreid?	4
2.4	Hoe herken je desinformatie?	5
2.5	Waar kan desinformatie toe leiden?	5
2.5.1	<i>Wat zijn complottheorieën?</i>	6
2.5.2	<i>Wat is polarisatie?</i>	6
3	Hoe kun je je voorbereiden?	7
3.1	Organisatorische tips	7
3.2	Ga het gesprek aan met media en burgers	7
3.3	Bereid je communicatie goed voor	8
4	Hoe kun je reageren?	8
4.1	Wat houdt je in je achterhoofd als je reageert?	8
4.2	De inhoud van een reactie	9
4.2.1	<i>Drie parallelle opties</i>	9
4.3	Voorbeelden van reacties op desinformatie	10
4.3.1	<i>Handelingsopties</i>	10
5	Wat zijn de juridische mogelijkheden?	10
5.1	Welke juridische stappen kunnen dan wel ondernomen worden?	11
5.1.1	<i>Strafrecht</i>	11
5.1.2	<i>Bestuursrecht</i>	11
5.1.3	<i>Privaatrecht</i>	12

1 Inleiding

Door de toenemende digitalisering heeft desinformatie een steeds grotere rol en invloed in Nederland in het publieke debat. Desinformatie kan meningen kunstmatig versterken of verdrukken en zorgt voor het uitvergrooten van verschillen binnen de samenleving. Hiermee is het een bedreiging voor het open democratisch debat.

De schaal van desinformatie kan sterk uiteenlopen: van grootschalige (inter)nationale campagnes tot lokale casussen.

Daarom biedt deze handreiking ambtenaren en bestuurders eerste handvatten hoe zij het beste om kunnen gaan met desinformatie. Eerst zal het fenomeen desinformatie en hoe het verspreid en herkend kan worden aan bod komen. Vervolgens worden kort organisatorische tips en communicatieve en juridische handelingsperspectieven gegeven.

De verantwoordelijkheid voor het nationale beleid op het gebied van desinformatie ligt belegd bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Dit beleid is langs drie lijnen vormgegeven.

1. Preventie
2. Verstevigen informatiepositie
3. Reageren

Preventie is hierin leidend. Daarom biedt deze handreiking tips hoe je als organisatie preventief kan inzetten op het tegengaan van desinformatie. Hierin is het verstevigen van de informatiepositie ook van groot belang. Welke narratieven spelen er lokaal en nationaal? Reageren is een uiterst handelingsperspectief.

2 Wat is desinformatie?

Desinformatie is het doelbewust, veelal heimelijk, verspreiden van misleidende informatie, met het doel om het publieke debat, democratische processen, de open economie of nationale veiligheid te schaden of te verstoren.

2.1 *Wat is het verschil tussen desinformatie en misinformatie?*

Het verschil tussen desinformatie en misinformatie zit in de intentie. Bij desinformatie is de verspreiding van misleidende informatie opzettelijk. Bij het verspreiden van misinformatie is schade aanrichten geen doel en is er ook geen sprake van coördinatie bij de verspreiding ervan.

Satire, parodie, roddels en kritiek (op de overheid) zijn geen vormen van desinformatie ondanks dat ze misleidende informatie kunnen bevatten.

Voorbeeld van desinformatie: in een Telegram groep coördineren deelnemers acties met de intentie misleidende berichten op Twitter trending te maken door massaal dezelfde hashtags te gebruiken met als doel een publiek debat te manipuleren. Ze spreken af om mensen die tegengeluid laten horen online aan te vallen en te rapporteren waardoor het tegengeluid onderdrukt wordt.

Voorbeeld van misinformatie: iemand stuurt via WhatsApp een misleidend bericht door in een groepschat omdat diegene zich zorgen maakt over de inhoud van dat bericht. De persoon verspreidt dus onjuiste informatie, maar niet met het doel om schade toe te brengen.

2.2 Desinformatie is als fenomeen niet verboden

Desinformatie valt in principe onder de bescherming van de vrijheid van meningsuiting. Zoals is vastgelegd in o.a. artikel 7 Grondwet, artikel 10 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en artikel 11 Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (Handvest), heeft eenieder het recht op vrijheid van meningsuiting. De vrijheid van meningsuiting biedt een essentiële voorwaarde voor het voeren van een publiek debat over kwesties van algemeen belang, zonder welke een democratische, pluriforme en open samenleving niet denkbaar is. Dit betekent dat iedereen de vrijheid heeft een mening te koesteren, uit te dragen of te ontvangen, zonder overheidsinmenging.

Deze vrijheid is echter niet onbeperkt. Vrije meningsuiting kan beperkt worden. Dat kan bijvoorbeeld wanneer men het gebruik van geweld propageert, aanzet tot discriminatie of haat, of iemand nodeloos beledigt. Maar een overheid kan niet zomaar de verspreiding van informatie beperken, louter op grond van het feit dat de informatie onjuist of misleidend is.

2.3 Hoe wordt desinformatie verspreid?

- **Via social media:** o.a. tweets, hashtags, in Facebookgroepen, video's op YouTube, **flooding**, **bots**, of juist **brigading**.

Flooding: het overspoelen van sociale media met uitzonderlijk veel onjuiste content. Dit zorgt ervoor dat anderen de juiste content niet zien omdat deze wordt ondergesneeuwd door onjuiste content.

Bots: nep-accounts die content op grote schaal kunnen verspreiden. Hier zit geen 'echte' persoon achter.

Brigading: mensen proberen soms om berichten en meningen op social media te onderdrukken. Als mensen massaal samenwerken om dat te bereiken noemen we dat brigading.

- **Websites:** websites kunnen zodanig zijn vormgegeven dat het lijkt dat ze afkomstig zijn van een betrouwbare actor, maar er kan iemand achter zitten met andere intenties. Soms wijkt de URL met één letter af van de betrouwbare website.
- **Via personen:** o.a. influencers.

¹ [AMITT/techniques_index.md at main · cogsec-collaborative/AMITT · GitHub](https://github.com/cogsec-collaborative/AMITT/blob/main/AMITT/techniques_index.md)

- **Via advertenties:** met betaalde advertenties kunnen d.m.v. **microtargeting** bepaalde burgers heel gericht worden bereikt.

Microtargeting: is een manier om advertenties specifiek te richten op bepaalde personen aan de hand van gegevens van personen die bekend zijn zoals leeftijd, woonplaats.

- **Gemanipuleerde content:** zoals **deep-fakes** gemaakt door kunstmatige intelligentie (**Artificial Intelligence**)

Deep-fakes: met kunstmatige intelligentie wordt audiovisueel materiaal bewerkt zodat het lijkt dat mensen iets zeggen of doen terwijl ze in werkelijkheid dat nooit gezegd of gedaan hebben.

Artificial Intelligence: de Europese Commissie definieert kunstmatige intelligentie als systemen die intelligent gedrag vertonen door hun omgeving te analyseren en, met een zekere mate van zelfstandigheid, actie ondernemen om specifieke doelen te bereiken.

- **Aanbevelingsalgoritmen:** die onjuiste of sensationele informatie extra zichtbaar maken of aanraden aan burgers.
- **Hack-and-leak:** vertrouwelijke of gevoelige informatie wordt via een hack met het brede publiek gedeeld en soms ook gemanipuleerd voordat het wordt gedeeld.
- **Complottheorieën**

2.4 Hoe herken je desinformatie?

Twijfel je of een (online) bericht desinformatie is? Deze tips helpen je om een bericht zelf te onderzoeken.

1. Check de auteur, bron en het webadres (URL): ga na hoe betrouwbaar een bron is. Let vooral op kleine spellingsfouten in de URL of nagemaakte logo's.
 2. Controleer het bewijs: controleer de bronnen en het bewijs van de auteur.
 3. Wees kritisch op afbeeldingen en video's: kunnen deze gemanipuleerd zijn?
 4. Kijk naar andere reportages: wordt het bericht ook elders gerapporteerd?
 5. Wees sceptisch over koppen: schokkende beweringen in koppen klinken vaak ongeloofwaardig, en zijn dat vaak ook.
- Voor een verdere analyse en vragenlijst zie de handreiking van de NCTV en TNO: [Heb ik te maken met desinformatie?](#)

2.5 Waar kan desinformatie toe leiden?

- Desinformatie kan ook leiden tot maatschappelijke effecten.
- Complottheorieën en polarisatie worden mede-gevoed door de verspreiding van desinformatie.

2.5.1 Wat zijn complottheorieën?

- Complottheorieën kunnen in bepaalde omstandigheden (afhankelijk van de intentie) een aparte, vergaande vorm van desinformatie inhouden.
- Complottheorieën zijn samenzweringstheorieën gebaseerd op het idee dat de elite de inwoners bedreigt en bouwen voort op gevoelens van miskennis en wantrouwen van maatschappelijke en politieke instituties².
- Er zijn verschillende gradaties van complottheorieën. Het verschil zit in de mate van afstand tot de maatschappij. De lichtste vorm van complottheorieën zijn gebaseerd op waargebeurde feiten. Een volgende stap is dat er tot speculatie ontstaat. Nog zorgelijker is het als mensen afstand nemen van de werkelijkheid en deze dan ook ontkennen.
- Complottheorieën zijn in principe niet strafbaar maar kunnen zorgen voor problematisch gedrag. Mensen gaan op in hun eigen leefwereld en zijn op hun eigen manier op zoek naar veiligheid en controle. Complotdenkers kunnen zo opgaan in bepaalde complotten dat ze radicaliseren. Dit kan vervolgens leiden tot strafbare uitingen of handelingen, bijvoorbeeld wanneer vernielingen worden verricht op een bepaalde plek uit beweegredenen van een complottheorie.
- Als je te maken hebt met complotdenkers en meer wilt weten over de vraag wanneer mensen problematisch gedrag vertonen onder invloed van deze theorieën, kun je een kijkje nemen in de handreiking over samenzweringen van het Landelijk Steunpunt Extremisme (LSE): [Handreikingsamenzweringenokt2021.pdf \(landelijksteunpuntextremisme.nl\)](#)

2.5.2 Wat is polarisatie?

- Polarisation is een maatschappelijke trend gekenmerkt door een wij-zij gedachtenconstructie. Dit kan leiden tot ongewenste spanningen in een samenleving.
- Polarisation treedt vaak rondom maatschappelijk controversiële thema's op. Het kent tal van verschijningsvormen, meerdere oorzaken en gevolgen en doet zich op zeer uiteenlopende terreinen voor. In combinatie met andere factoren kan dit wij-zij-denken fenomeen, een voedingsbodem vormen voor conflict en spanning tussen groepen. Landelijk, maar zeker ook in de lokale samenleving, veroorzaakt dit toenemende bezorgdheid en gevoelens van onveiligheid. Voor (mede)overheden is het de vraag hoe zij hiermee kunnen omgaan.
- Desinformatie kan polarisation voeden door opzettelijk onware of onnauwkeurige informatie te verspreiden om personen, groepen, organisaties of landen te beschadigen. Dit kan ertoe leiden dat groepen steeds meer tegenover elkaar komen te staan en er een druk op het "stille midden" ontstaat om een kant te kiezen. Daar waar de (lokale) overheid dan een "tegenpool" is, kan dat tevens leiden tot een toenemende weerstand en wantrouwen.
- Manieren om die polarisation(druk) te verminderen zijn o.a. verbinding in de samenleving te versterken, weerbaarheid tegen desinformatie te stimuleren én te komen tot een depolarisatiestrategie.
- De volgende producten en publicaties over polarisation en het aanpakken daarvan zijn beschikbaar:
- [Publicatie handreiking 'Inzicht in \(de\)polarisation' | Nieuwsbericht | Sociale stabiliteit](#)
- [Nieuw: magazine over verbindend communiceren in coronatijd | Nieuwsbericht | Sociale stabiliteit](#)
- [theorieen-en-aanpakken-van-polarisation-samenvatting.pdf \(kis.nl\)](#)

² [Handreikingsamenzweringenokt2021.pdf \(landelijksteunpuntextremisme.nl\)](#)

3 Hoe kun je je voorbereiden?

Ook voordat je te maken hebt met desinformatie kun je je hier als organisatie op voorbereiden.

3.1 Organisatorische tips

- Bedenk en leg op voorhand vast wat indicatoren zijn voor de organisatie om de zwaarte van een desinformatiebericht te duiden. Dit helpt later bij het besluiten om te reageren of niet. Indicatoren die duiding hebben op de zwaarte van het effect van de desinformatie.
 - Wordt het bericht in één of meerdere groepen verspreid?
 - Gaat het bericht op één of meerdere platformen rond?
 - Wordt het bericht door (mainstream/lokale) media opgepakt? Gaat het bericht buiten de sociale media sfeer?
 - Wordt het bericht door invloedrijke personen gedeeld online?
 - Heeft het bericht op zeer korte termijn serieuze gevolgen?
- Zorg voor een organisatie-brede afstemming en draaiboeken voor het reageren op desinformatie. Communicatieafdelingen van je eigen organisatie kunnen hier een grote rol in spelen.
 - Wat zijn de werkprocessen (escalatieladder) als er een sprake is van desinformatie? Leg dit vast in stroomdiagrammen.
 - Ligt de taak om te reageren bij het klantcontactcentrum/woordvoering/medewerkers die direct contact met burgers hebben of ligt het bij een inhoudelijk beleidsteam zoals het team openbare orde/veiligheid?
 - Overweeg om in draaiboeken voor crises specifiek aandacht te schenken aan een crisis waar desinformatie een rol speelt.
 - Komt een bepaald narratief vaak terug? Maak een standaardreactie format (bijv. een tweet die je makkelijk kunt aanpassen of Q&A's op de website waar je naar kunt verwijzen).

3.2 Ga het gesprek aan met media en burgers

- Maak desinformatie bespreekbaar binnen de organisatie maar ook met burgers. Dit verhoogt de bewustwording wat bijdraagt aan preventie van desinformatie. Gebruik hiervoor bijvoorbeeld de factsheet met tips om desinformatie te herkennen van [BZK](#) en deel deze ook met burgers.
- Ga in gesprek met je eigen lokale media en bekijk hoe zij kunnen bijdragen aan het verhogen van de mediawijsheid.
- Maak op voorhand een beeld van het informatie systeem/media landschap.
 - Wat is het media en informatie landschap?
 - Waar zit het online publiek? En hoe kan je hen bereiken?
 - Welke groepen hebben een belang bij het verspreiden van desinformatie? Dit kun je baseren op knelpunten op (lokaal) beleid, maar ook kijkend naar grotere nationale bewegingen.
 - Wat probeer je te bewaken?
 - Met wie kan je samenwerken?
 - Binnen de organisatie is de communicatieafdeling, en indien aanwezig team webcare een belangrijke schakel.
 - Wat is de regelgeving?
 - Kijk ook naar social media bedrijven en de mogelijkheden die zij bieden voor het rapporteren van (misleidende en strafbare) berichten.
- Kijk ook of er een rol voor scholen is weggelegd op het gebied van mediawijsheid. (Voorbeeld [Netwerk Mediawijsheid](#): zij hebben veel kennis en tools voor jongeren. [Beeld en Geluid](#) heeft meerdere workshops voor het basis- en voortgezet onderwijs op deze thematiek).

3.3 *Bereid je communicatie goed voor*

- Proactieve communicatie: op voorhand een narratief opzetten
 - Desinformatie is deels te voorkomen door zelf proactief te communiceren. Dit houdt in dat voordat nieuwe regels of beleid wordt gepresenteerd, een narratief wordt geschetst met een uitleg van: wat/ waarom/hoe? Dit mogelijke single-issue narratief moet passen binnen het bredere narratief van de eigen organisatie: waar staan we voor, wat willen we (in brede zin) bereiken?
 - In je verdere doen en laten als (mede)overheid zorg je dat wat je doet, zegt en laat zien (of niet doet, niet zegt en niet laat zien) in overeenstemming is met je narratief. (voorbeeld: als je belang gaat over handhaven van parkeerbeleid, dan moeten herkenbare gemeentevervoertuigen het goede voorbeeld geven).
 - Mocht er vervolgens toch desinformatie worden verspreid, dan kun je, binnen je narratief, daar op reageren (en kom je in jouw stappenplan van reageren).
 - Effectieve en proactieve communicatiestrategie speerpunten:
 - Ken je publiek
 - Kies het juiste medium om te communiceren
 - Feiten en waardegedreven
 - Wees tijdig
 - Wees transparant
 - Wees kort en bondig

4 *Hoe kun je reageren?*

Als je te maken hebt met desinformatie, is het lastig om een afweging te maken of je moet reageren op een bericht of niet. Je moet afwegen of een eventuele reactie wel het gewenste effect heeft of bijvoorbeeld desinformatie groter maakt.

Bij het verspreiden van desinformatie komt (vaak) bewust provocerende content online om aandacht te genereren. De vraag is dan ook: is reageren het juiste om te doen? Reageren kan ook tot gevolg hebben dat je het bericht juist meer aandacht geeft en bijdraagt aan de verspreiding ervan. Neem dit mee in je overweging.

Er moet dus een afweging worden gemaakt tussen géén reactie, een lichte reactie en een zware reactie. Deze afweging kan gebaseerd zijn op vooraf afgesproken indicatoren van wanneer ga je als organisatie reageren of op de impact van de desinformatie.

Reageren op desinformatie is vaak het ontkrachten of tegenspreken van het bericht.

4.1 *Wat houd je in je achterhoofd als je reageert?*

1. Vrijheid van meningsuiting: mensen hebben het recht om hun mening te uiten ook al is dat een mening die tegen bijvoorbeeld bestaand beleid in gaat.
2. Probeer niet te veel mee te gaan in het narratief, maar probeer het bericht te ontkrachten.
3. Een persoon die desinformatie verspreidt of met een complottheorie aanklopt heeft vaak het vertrouwen in overheidsinstanties heeft verloren en op zoek is naar sociale autonomie.
4. Verwacht weerstand.
5. Balans van aandacht aan het bericht, bijvoorbeeld als er een desinformatie campagne rondgaat kan je dit goed ontkrachten door een tweet, maar als een burger met een complottheorie specifiek aanklopt, kan een

tweet met ontkrachting juist meer aandacht trekken. De manier waarop een bericht binnenkomt bij een organisatie speelt hierin een rol. Komt het via sociale media binnen en is het openbaar of is het een brief gericht aan de organisatie die niet openbaar is.

6. Neem een proactieve communicatiestrategie aan (zoals hierboven is beschreven).

4.2 De inhoud van een reactie

De inhoud en aard van een reactie zijn afhankelijk van de inhoud van het desinformatie bericht en het effect van het bericht. Als het bericht schadelijk is voor een grote groep mensen kun je overwegen om het bericht publiekelijk te ontkrachten. Als het gaat om een individuele burger is een kleinschalige reactie gepaster.

4.2.1 Drie parallele opties

1. Ontkracht de inhoud van het bericht, zonder te veel in te gaan op de inhoud van het bericht.

Debunking/ontkrachten: is een communicatiemethode om desinformatie te doorprikken en de impact hiervan te minimaliseren door evt. het bericht te ontkrachten. Het herhalen en tegenspreken van desinformatie versterkt het waarheidsgevoel.

1 Broodje:

Presenteer de juiste feiten.
Ontken NIET de desinformatie.

2 Hamburger:

Herhaal éénmaal het desinformatie bericht en noem daar expliciet dat dat bericht desinformatie is. Leg uit wat er onjuist aan is. Doe dit uitgebreid (eventueel met feiten, cijfers en afbeeldingen van de onjuiste informatie) en duidelijk zodat het niet te missen is.

3 Broodje:

Herhaal nogmaals de juiste informatie. Desinformatie kan hardnekkig zijn: ontkracht het daarom op meerdere kanalen en zorg dat de ontkrachting deelbaar is.

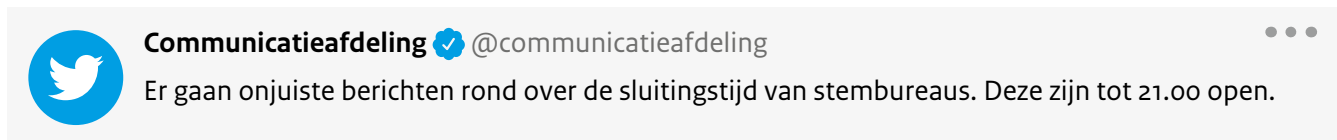
Check voor meer informatie het [debunking handbook](#)

- Doordat mensen geloven in desinformatie kan het zijn dat zij niet (meer) openstaan voor andere informatie of weerstand hebben tegen bepaalde afzenders van informatie, zoals de overheid of kennisinstellingen. Bij vraagstukken waar gedrag van mensen belangrijk is, kan desinformatie de gewenste gedragsverandering belemmeren. De Dienst Publiek en Communicatie van het ministerie van Algemene Zaken heeft het Communicatie Activatie Strategie Instrument ([CASI](#)) ontwikkeld. CASI helpt bij het ontwikkelen van een communicatiestrategie gericht op gedragsverandering. CASI bevat interventiestrategieën die relevant kunnen zijn bij desinformatie, zoals *omgaan met aversie en scepsis* en *doelgericht kennis overdragen*. Daarin staan specifieke gedragstechnieken over hoe om te gaan met weerstand, hoe je twijfel of onzekerheid kunt wegnemen en wat een effectieve manier is om misverstanden te corrigeren.
- 2. Ga de dialoog aan met een burger: hou er rekening mee dat een burger soms ook gewoon gehoord wil worden. Ga in gesprek met de burger wat zijn/haar behoeften zijn.

4.3 Voorbeelden van reacties op desinformatie

Disclaimer: dit zijn puur fictieve voorbeelden en het aan een organisatie zelf om per casus een passende reactie te formuleren.

Voorbeeld 1: Een burger verspreidt op de verkiezingsdag een tweet over een stembureau dat maar open is tot 15.00 i.p.v. 21.00. Deze tweet wordt veel getweet en gedeeld in lokale Facebook groepen. Dit kan mogelijk invloed hebben op de opkomst van het stemmen. Een bericht op de sociale media kanalen waar het bericht zich verspreidt vanuit de communicatieafdeling kan dit bericht ontkrachten:

Voorbeeld 2: Een burger schrijft een brief naar de gemeente met het verzoek uitgeschreven te worden uit de overheidssystemen. De burger is het vertrouwen in de overheid verloren. De burger gelooft dat hij met het uitschrijven toegang krijgt tot een groot geldfonds en maakt hier graag aanspraak op.

4.3.1 Handelingsopties

- Het blijft bij één brief → Niet reageren maar ga wel na of dit een breed gedeeld narratief is.
- Het blijft bij één brief → Je kunt er ook voor kiezen om een nette, inhoudelijke reactie te geven met de mededeling dat dit verzoek niet uitvoerbaar is conform de onderstaande debunking methode.
- De burger blijft brieven sturen en de receptie bellen → Als organisatie kun je een brief naar de burger sturen waarin je uitlegt dat je als organisatie hier niet aan mee kan werken vanwege juridische verplichtingen voor basisregistratie. Ook kun je in gesprek gaan met de burger. Het LSE is ook beschikbaar om in dit soort gevallen ondersteuning te bieden.

5 Wat zijn de juridische mogelijkheden?

Een overheid dient zich bij de aanpak van desinformatie altijd te bewegen binnen de rechtsstatelijke en grondwettelijke kaders. Het verspreiden van desinformatie valt onder de bescherming van de vrijheid van meningsuiting en mag niet zomaar worden ingeperkt.

Zoals is vastgelegd in o.a. artikel 7 Grondwet, artikel 10 EVRM en artikel 11 Handvest, heeft eenieder het recht op vrijheid van meningsuiting. De vrijheid van meningsuiting biedt een essentiële voorwaarde voor het voeren van een publiek debat over kwesties van algemeen belang, zonder welke een democratische, pluriforme en open samenleving niet denkbaar is. Dit betekent dat iedereen de vrijheid heeft een mening te koesteren, uit te dragen of te ontvangen, zonder overheidsinmenging.

Deze vrijheid is echter niet onbeperkt. Vrijheid van meningsuiting kan onder andere worden beperkt wanneer men het gebruik van geweld propageert, aanzet tot discriminatie of haat, of iemand nodeloos beledigt. De uitoefening van de vrijheid van meningsuiting moet in samenhang worden gezien met bescherming van andere grondrechten.

5.1 Welke juridische stappen kunnen dan wel ondernomen worden?

Het verspreiden van desinformatie valt onder de vrijheid van meningsuiting en is dus in beginsel niet verboden. Toch kunnen er, in bepaalde situaties, juridische stappen worden ondernomen als de volgende situatie zich voordoet:

- De uiting zelf is strafbaar, zoals bij uitingen die geweld propageert, aanzet tot discriminatie of haat, of iemand nodeloos beledigt. In deze gevallen is aangifte bij de politie en of vervolging door het Openbaar Ministerie (OM) een optie. Het is wel belangrijk om op te merken dat uitingen mogen beledigen, shockeren of storen. Deze toetsing vindt plaats door de civiele of strafrechter. De aard van de uitlatingen, de onderlinge samenhang en de (religieuze, historische en maatschappelijke) context waarbinnen zij zijn gedaan zijn van groot belang bij deze weging zijn.
- De uiting zelf is *niet* strafbaar, maar de *gevolgen* van desinformatie leiden tot strafbare en/of onrechtmatige feiten. Dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer iemand overgaat tot vernieling of bedreiging op grond van bepaalde gedachten. In deze gevallen kan ervoor worden gekozen om over te gaan op een strafrechtelijke, civielrechtelijke of bestuursrechtelijke procedure. Hierbij wordt iemand niet vervolgd voor het verspreiden van desinformatie, maar voor het plegen van een strafbaar of onrechtmatig feit.

Het Instituut voor Informatierecht (IViR) heeft in 2019 een [rapport](#) gepubliceerd over het juridisch kader voor de verspreiding van desinformatie via internetdiensten en de regulering van politieke advertenties. Het rapport beschrijft het juridisch kader op nationaal en internationaal niveau en komt met voorbeelden van desinformatie dat heeft geleid tot strafbare of onrechtmatige feiten. Het juridisch kader dat relevant is voor desinformatie bestaat uit het strafrecht, bestuursrecht en privaatrecht.

5.1.1 Strafrecht

Het strafrecht richt zich op strafbare overtredingen, waaronder ook strafbare uitingen. Denk hierbij aan smaad (261 Sr), laster (262 Sr), haatzaaiing (137d Sr) of groepsbelediging (137c Sr). Ook van belang is het verbod op het manipuleren van verkiezingen (127 Sr). Hier kan gedacht worden aan moedwillig mensen verkeerd informeren over de vereiste stemwijze (bijvoorbeeld op hoeveel personen/partijen je mag stemmen tijdens een verkiezing). Bij strafbare delicten kan er aangifte worden gedaan bij de politie en kan iemand vervolgd worden door het OM.

5.1.2 Bestuursrecht

Het bestuursrecht kan met name worden ingezet in gevallen waar gevolgen van desinformatie tot strafbare delicten kunnen leiden. Denk bijvoorbeeld aan het instellen van een omgevingsverbod voor een persoon die het buurthuis beklad met aantijgingen die gelieerd zijn aan desinformatie. Dit kan vallen onder verstoring van de openbare orde waartegen bestuursrechtelijk kan worden gehandeld op grond van de Gemeentewet of de gemeentelijke APV.

5.1.3 Privaatrecht

Onrechtmatige uitingen kunnen, op grond van de onrechtmatige daad (artikel 6:162 Burgerlijk Wetboek), leiden tot onder andere schadevergoeding, een verbod of bijvoorbeeld een rectificatie. Een voorbeeld is een onrechtmatige publicatie van een persoon in een lokaal nieuwsblad waarin onwaarheden worden verspreid. Daarnaast kan ook op grond van een verwijzing naar de onrechtmatige daad, een schadevergoeding worden gevorderd bij vernieling of bekladding.

Deze handreiking is een uitgave van:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Postbus 20011 | 2500 Ea Den Haag
t 0800 646 39 51 (ma t/m vrij 9.00 – 21.00 uur)

Januari 2022 | Publicatienr. 22400122